

SZTUKA IKONOGRAFII I IKONOPIISANIA

Wywiad z Katarzyną Stawarską - Kula
- ikonografem i ikonopistką

Skąd wzięło się pani zainteresowanie Ikonami? Co zapoczątkowało w pani chęć ich tworzenia /pisania/?

- Chyba nie potrafię jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie (może po prostu już nie pamiętam). Przez wiele lat moje zainteresowania były bardzo różne. Ciągle czegoś szukałam.

Rozpocząłam poszukiwania, a potem je nagle porzuciłam. Być może impulsem do tego co dziś robię było usłyszane kiedyś stwierdzenie, którego głównym przesłaniem było to, iż Bóg każdej istocie, którą stworzył dał pewien dar, który w jej życiu musi zostać wykorzystany. Przecież nic w naturze nie dzieje się przypadkowo. Wówczas zrozumiałam - chyba, skoro mam wykształcenie plastyczne to należy wrócić do sztuki - może do malarstwa. Potem w krótkim czasie spotkałam wiele osób, które wdrożyły mnie w warsztat ikonopisarstwa. Okazało się że ludzi, których spotykam, rozmowy czy zdarzenia, które się pojawiały na mojej drodze mają bezpośredni lub pośredni związek - kontakt z Ikoną czy malarstwem sakralnym. I tak to trwa do dziś.

Jak długo zajmuje się Pani Ikonopisaniem?

Ikonopisaniem zajmuję się od ośmiu lat, przez cały ten okres ucząc się i ciągle zgłębiając wiedzę z tym związaną. Bardzo dużo pracuję. Ikony praktycznie pochłaniają cały mój czas. Dzięki temu mogę się cały czas rozwijać i dążyć do doskonałości. Jest to bardzo długa droga być może na całe życie.

Czym jest dla Pani Ikona? Co jest w niej niezwyklego?

Aby obraz mógł stać się Ikoną musi spełniać pewne ważne, wręcz niezbędne warunki. Jeżeli je spełni staje się IKONĄ - swoistym pomostem w modlitwie pomiędzy człowiekiem, a Bogiem. Jeżeli doświadczam uczucia, że staję przed Bogiem, a on patrzy na mnie, jest ze mną w danej chwili, to wiem, że mój mistyczny kontakt z istotą boską został spełniony. To jest właśnie to wielkie wydarzenie duchowe, w którym Ikona pośredniczy. Dlatego jest ona niezwykle dziełem, w stworzeniu którego człowiek tylko uczestniczy.

Czy Ikonopisanie może pani nazwać swoją życiową pasją? Jeśli tak to dlaczego?

Ucząc się Ikonopisania w pracowni Jezuita Ojca Zygryda Kota na samym początku usłyszałam zdanie, które samo w sobie mogłoby być odpowiedzią na to pytanie. Ojciec Kot powiedział: „...niech każdy uważa na to co robi, gdyż Ikona »jest chorobą na całe życie, a w dodatku chorobą zaraźliwą«” i to jest prawda.

Moje życie i całej mojej rodziny jest na dzień dzisiejszy zawładnięte magią Ikon. Nie potrafię się relaksować czy odpoczywać, wiedząc, że marnotrawię czas. Mam wiele do zrobienia. Muszę się cały czas wiele uczyć. Poznaje teologię, gdyż muszę wiedzieć wszystko o życiu Boga. Zgłębiając tajniki warsztatu od strony technicznej, gdyż pragnę pisać Ikony czy tworzyć wizerunki świętych doskonale i w pełni boskie. Jestem w pełni zawładnięta Ikoną i to chyba można nazwać pasją. Ta pasja pozwala osiągnąć wielki wewnętrzny spokój, ale też miłe estetyczne wrażenia. Przede wszystkim pozwala spełniać marzenia czy potrzeby duchowe wielu wierzących osób.

Ikony mają na celu wywołać uczucia u odbiorcy. Co oznaczają? Jakie jest ich przesłanie?

Jak już wcześniej podkreślałam Ikona ma na celu doprowadzenie do prawdziwego kontaktu człowieka z Bogiem. Jest to cel nadrzędny, ale nie jedyny! Stając czy modląc się przed wizerunkiem czujemy obecność i kontakt nadprzyrodzony. Ikona również opowiada - opisuje życie Boga. Wierni mogą posługiwać się Ikoną jak swoistym piśmem obrazkowym aby uczyć się historii chrześcijaństwa, aby zrozumieć mękę pańską, czy biblię. Oblicze Jezusa przedstawiane jest w Ikonie jako portret psychologiczny, który został bardzo szczegółowo przemyślany i w konkretny sposób napisany. Poprzez różne przedstawienia np. tematyczne Ikona działa na widza i wywiera konkretny wpływ na jego uczucia. Odbiorca może poczuć strach, gniew Boży lub połączyć się patosem męki Pańskiej. Modląc się przed Bogurodzicą wiemy, że była zartroskana i smutna, ale pełna miłości. Trzymając dziecko na ręku już wie, że Jezus umrze śmiercią męczeńską. Wierni musi odczuć i zrozumieć istotne sceny zawarte w obrazie. Poprzez pewne atrybuty Ikony musi rozgraniczyć nasz świat ziemski i ponadczasowy boski.

W jaki sposób tworzy /pisze/ pani Ikonę? Co jest potrzebne do jej napisania i ile czasu zajmuje jej ukończenie?

Proces napisania Ikony jest długi, mozolny, wymagający dużej cierpliwości. Jednak ponad wszystko modlitwy. Aby napisać Ikonę należy odpowiednio przygotować deskę. Tutaj przede wszystkim skupiamy się na doborze drzewa oraz na konstrukcji. Następnym etapem jest gruntowanie. Podkład robimy z kleju zwierzęcego i kredy. Wklejamy płótno - symbol chusty, którą ofiarował Chrystus królowi Abgarowi. Kolejny etap bardzo wiele cienkich warstw gruntu, które są nakładane bardzo powoli. Kolejną warstwę kładziemy po całkowitym wyschnięciu poprzedniej. Proces ten trwa ok. tygodnia. Następnie polerujemy deskę do uzyskania całkowitej gładkości. Kolejnym etapem jest naniesienie rysunku.

W tym momencie dochodzi do kolejnego trudnego elementu jakim jest pozłotnictwo. Dopiero po ukończeniu tych działań przychodzi czas na prace ikonopisarską. Poprzez nanoszenie wielu warstw farb (tzw. laserunek) tworzymy szatę, a następnie karnację. Farby temperowe sporządzamy na bazie naturalnych pigmentów łączonych z żółtkiem kurzym i winem. Pigmenty, które stosujemy są w większości naturalne, na bazie ziemi i minerałów. Technika nakładania warstw farby tzn. malowanie od koloru najciemniejszego do jasnego ma również wyraz symboliczny. Wizerunek i postać wylania się z ciemności i przechodzi w światło.... „z prochu ziemi na której ciąży przekleństwo grzechu do Światła Bożego, które tą ciemność rozprasza i prowadzi do wyzwolenia i pojednania”. Ostatnim etapem wykonania jest podpisanie (a raczej opisanie) ikony, gdyż nie jest to obraz bezimienny. Dokładnie chodzi tu o podpisanie oblicza świętego czy sceny religijnej, absolutnie nie chodzi o sygnaturę Ikonopisarza, który jest tylko narzędziem w rękach Boga i posłużył do stworzenia wizerunku. Prawdziwy Ikonopisarz zawsze powie o sobie „użyczam swoich dłoni Panu, aby On się objawił, wszystko to co zostało w Ikonie zawarte należy do wiecznego Boga i Jego Tajemnicy”. Ikony, które piszę różnią się tematyką, wielkością jak również skomplikowaniem wzoru. Myślę jednak, że wykonanie Ikony zajmuje mi około trzech tygodni, jednak tak naprawdę nie potrafię dokładnie zmierzyć czy przeliczyć czasu swojej pracy. Zajmuję się Ikoną tak długo, aż uznam, że Ikona została ukończona.

Tematyka Ikon jest religijna, jednak każda przedstawia coś innego. Jaka tematyka przeważa w pani Ikonach?

Bardzo bliski naszym sercom jest wizerunek Matki Boskiej z dzieciątkiem. Ponieważ jesteśmy narodem bardzo religijnym nasze podziękowania, prośby i modlitwy zanosimy przed jej oblicze. Myślę, że postać Orędowniczki i Pocieszycielki wraz z Jezusem zasługuje na miano najczęściej pisanej Ikony. Wiele intencji zanosimy przed jej oblicze, za jej pośrednictwem łączymy się z jej Synem – Synem Bożym. Tak więc z całą pewnością jest to najczęściej pisana Ikona przeze mnie.

Można powiedzieć że Ikona zbliża do Boga. Czy zgadza się pani z tym stwierdzeniem?

Pośrednio odpowiedź na to pytanie jest już w poprzednich, ale gdyby rozwinąć ten wątek trzeba by podkreślić kilka rzeczy. Uważa się, że pierwszą Ikoną, która powstała jest Mandylion – obraz Zbawiciela „Nie ręką ludzką stworzony”. Najdoskonalszy obraz Boga, w którym wszystko co dotyczy Ikony zostało zawarte. Jest to wyrażony w psychologiczny sposób portret Chrystusa zamyślnego, pełnego bólu i miłości do człowieka. Zbawiciel poprzez męczeństwo i śmierć doprowadza człowieka do zbawienia i życia wiecznego. To przedstawienie ukazuje Chrystusa jako boską a jednocześnie bardzo ziemską istotę. Patrząc na to oblicze czujemy, że dokonała się transcendencja. Ta przemiana i wymowa sprawia, że możemy powiedzieć, iż Ikona – Oblicze Boskie obcuje z nami. To najsilniejszy i najbardziej namacalny kontakt, który poprzez modlitwę i głęboką wiarę może doświadczyć człowiek na ziemskim świecie.

Ikony często uważa się za coś więcej niż tylko obraz. Dla niektórych jest oknem do boskiego świata. Skąd

Ikona ma taką siłę i tak wielkie znaczenie w religii chrześcijańskiej?

I tu również odpowiedź już pośrednio padła w poprzednich. Jeżeli obraz stanie się Ikoną to dopiero wtedy obcując z nim czujemy, że jesteśmy w kontakcie z Bogiem. Ale takie zjawisko mistyczne czy głębokie przeżycie duchowe nie stanie się jedynie naszym udziałem poprzez obecność Ikony. Ikonę należy rozumieć jedynie jako instrument pośredniczący między wiernym a istotą boską. Prawdziwe zbliżenie do Boga osiągamy głównie poprzez własną wiarę, modlitwę i naszą pracę. Siła Ikony wiąże się z jej symboliką i historią. Na to wszystko składa się historia pierwszych chrześcijan, okres ikonoklazmu oraz bardzo ważny czynnik jakim jest to, że do człowieka bardziej przemawia obraz niż słowo. Na przestrzeni wieków kult Ikon rozwijając się spowodował, iż Ikona jest obrazem świętym, którego miejscem jest świątynia, czyli dom Boży. Stąd właśnie dla osoby religijnej czerpie się moc Ikony, jej siła i przesłanie. Stając przed obliczem zawartym w Ikonie czujemy, że stoimy przed Bogiem.

Pisząc Ikonę trzeba przestrzegać kanonów ikonograficznych. W jakim celu stworzone są te zasady? Co jeśli dojdzie do ich złamania?

Kanon Ikony wywodzi się ze sztuki bizantyjskiej. Tutaj właśnie rozpoczęła się historia Ikony. Kanon jako taki opisał Dionizjusz z Furny w Hermaneji, który jest jedynym podręcznikiem malarskim dla ikonopistów. Opisał w nim sposób wykreślenia i konstrukcji postaci oraz wiele praktycznych rad służących jej wykonaniu. Z kanonu Ikony wynika fakt, iż Ikona nie jest dziełem sztuki wykonanym na zasadzie przypadku. Nie ma w niej niczego wynikającego z artyzmu. Tutaj dominuje czas, przestrzeń, symbol i kolor oraz głęboka modlitwa połączona z medytacją. Jeżeli kanon zostanie złamany, obraz nie będzie doskonały i będzie najpoprawniejszym wizerunkiem osoby świętej. Niestety będzie to wówczas tylko obraz.

Ikona zbudowana jest z symboli. Czy tylko człowiek wierzący może je zrozumieć?

Symbole w historii są znane od czasów prehistorycznych. Aby człowiek mógł się poruszać czy komunikować posługiwał się symboliką, która dzisiaj została częściowo zapomniana, a czasami niezrozumiana. Często swoją rolę spełnia w postaci amuletów. Jednak na intelekt ludzki bardzo dużą siłę wywiera symbol. W naszej religii symbol krzyża jest przecież dla wszystkich chrześcijan bardzo dobrze rozumiany. Poprzez ten symbol rozumiemy mękę, ukrzyżowanie i śmierć Chrystusa. Krzyż jest dla nas symbolem świętym i wymownym. Myślę, że dla istoty myślącej i nie koniecznie wierzącej symbole, gesty zawarte w ikonach są zrozumiałe i wymowne. Pamiętać należy, iż pierwsze ikony były również odbierane przez ludzi prostych i niewykształconych.

Najważniejszymi elementami ikony są kolor i oblicze, które posiadają pewną symbolikę. Jaka?

Kolor wraz z linią powodują powstanie nowego bytu. Kolory ikony to barwy natury i otaczającego nas świata. Złoto to kolor wyrażający świat boski i niebiański, ponadczasowy. Jest to kolor najszlachetniejszy przedstawiający również Boga.

KULTURA I SZTUKA

Warsztat pozłotniczy (foto arch.)

Purpura to barwa królewska, carska często okrywająca Matkę Boską, aby wszyscy wiedzieli, że jest matką niebios. Czarny kolor, rzadko używany symbolizuje śmierć. Światło boskie, które otacza Zbawiciela symbolizuje kolor biały, wyraża boskość i czystość.

Jednak centralnym i kulminacyjnym punktem jest oblicze, które wyraża podwójną naturę ludzką i boską. Tutaj ikonopista musi wykazać się znajomością kanonu, wrażliwością i starannością. Mamy do czynienia z szczególną chwilą, która wymaga wielkiej i rzetelnej pracy nad ikoną, aby wyrazić wszystkie cechy, które łączą w sobie – za życia człowieka, a po śmierci Boga naszego zbawiciela. Najistotniejszą częścią twarzy są oczy, w nich muszą zostać ujęte wszelkie uczucia: miłości, spokoju, a zarazem męczeństwa i natura boska. Istotnym elementem jest prostota, spokój i wewnętrzna wielkość, która na wiernych spływa i emanuje.

Pani ikony są na sprzedaż. Czy ten rodzaj sztuki sakralnej spotyka się z dużym zainteresowaniem?

Od pewnego czasu można zaobserwować zjawisko, które nazywam „moda na posiadanie Ikon” i myślę, że tutaj skupia się główne zainteresowanie zakupem ikon. Jednak najprzyjemniejsze i najowocniejsze są moje kontakty z ludźmi, którzy pod wpływem potrzeb duchowych czy przeżywanych rekolekcji pragną zamówić napisaną dla siebie ikonę. Od niedawna odkrywa się fakt, iż ikona nie jest przypisana jedynie dla kościoła prawosławnego. Została postrzeżona jako obraz sakralny kościoła wschodniego i zachodniego. Uważam, że ikona powraca do łask wiernych, została zrozumiana i cieszy się dużym zainteresowaniem zarówno wśród kleru jak i osób świeckich.

Na pewno istnieje na świecie ikona, dla której żywi pani ogromny sentyment. Proszę zdradzić jaka to ikona i dlaczego jest dla pani ważna?

Wszystkie ikony są ważne, przemawiające i święte, jednak mieszkam od lat w Częstochowie i muszę wyróżnić szczególnie Matkę Boską Jasnogórską, z którą od dzieciństwa miałam kontakt. Przed jej wizerunkiem wielokrotnie dziękowałam za łaski, których od Niej doznałam i prosiłam o pomoc, wsparcie czy siły. Naszej Królowej Polski wiele zawdzięczam i jestem z Nią głęboko, duchowo i emocjonalnie związana.

Tekst wywiadu, inne wiadomości o Ikonach oraz Ikony pisane przez Panią **Katarzynę Stawarską - Kula** można zobaczyć na stronie internetowej <http://www.ikony.czyst.pl>